УДК 930.253:94(477)"16"

КОНСТИТУЦІЯ ПИЛИПА ОРЛИКА: ОРИГІНАЛ ТА ЙОГО ІСТОРІЯ*

Підготувала О. Б. ВОВК**

Вперше публікується віднайдений нещодавно україномовний оригінал Конституції Пилипа Орлика, засвідчений власноручним підписом і печаткою Війська Запорозького.

Ключові слова: Конституція; Пилип Орлик; оригінал; український скоропис.

Існують певні моменти в історії держави, котрі визначають її подальший розвиток на багато кроків вперед. Буває, що документальний слід таких подій губиться десь в анналах історії, і лише час від часу, з глибини століть, з нетрів архівних чи музейних сховищ, виринає артефакт, що, здається, був захований від людського ока самим часом і лише чекав на своє відкриття. Іноді – навпаки, "слід" від документа (копії чи публікації) залишився, але сам документ зник, і тоді весь час науковці перебувають у полоні сумнівів щодо того, чи відповідають пізніші копії цього документа оригіналові й чи дійсно існував сам оригінал?

Саме така історія трапилася з документом, відомим широкому загалу під назвами: "Пакти й конституції законів і вольностей Війська Запорозького...", "Правовий уклад та конституції законів та вольностей Війська Запорозького...", "Уклад прав і вольностей Війська Запорозького та угоди...", "Конституція Пилипа Орлика" чи "Бендерська конституція". Про існування цього документа історики знають давно, його текст неодноразово, починаючи ще з середини XIX століття, публікувався російськими й українськими істориками[1].

Відомо, що після поразки під Полтавою у червні 1709 р. частина козаків на чолі з гетьманом Іваном Мазепою емігрувала до Бендер.

---

* Документ виявлено в листопаді 2008 р. співробітниками ЦДІАК України О. Б. Вовк та Г. В. Путовою у РДАДА під час службового відрядження. Публікується вперше за цифровими копіями, наданими РДАДА на замовлення Держкомархіву України у вересні 2009 р.

** *Вовк Ольга Борисівна* – начальник відділу давніх актів Центрального державного історичного архіву України, м. Київ.

Фізично і морально розбитий старий гетьман помер у вересні того ж року, а 5 квітня 1710 р. в таборі під Бендерами після тривалих суперечок Військо Запорозьке вибрало нового гетьмана – Пилипа Орлика. Цей вибір супроводжувався укладанням Конституції, яка у 16 статтях обґрунтовувала права України на суверенітет від Москви і Польщі, затверджувала, як основну релігію на своїх теренах, православне віросповідання, підпорядковане константинопольському, а не московському патріарху, відроджувала державні кордони часів розквіту Гетьманщини та регламентувала зовнішні та внутрішні соціально-політичні та економічні відносини гетьмана зі старшиною та рядовим козацтвом, встановлюючи інституцію на кшталт козацького парламенту, до якого залучалися не лише генеральна та полкова старшина, але і січовики. Шведський король Карл XII як "протектор" України підтвердив цей вибір спеціальним дипломом від 10 травня 1710 р. Неодноразово підкреслювалось, що Конституція фактично проголошувала в Україні незалежну республіку, зберігаючи тільки протекторат шведського короля замість колишнього підданства царю – великий крок уперед, порівняно із вищим висловом української політичної думки XVII ст. у Гадяцькому трактаті. Також відомо, що Конституція існувала у двох мовних варіантах: староукраїнському та латинському.

Так, наприклад, лише протягом 1840–1850-х рр. текст Конституції Пилипа Орлика публікувався декілька разів. Спершу – латинською мовою під назвою "Pacta et Constitutiones legum libertatumque Exercitus Zaporoviensis inter illusstrissimum Dominum Dominum Philippum Orlik, neoelektum Ducem Exercitus Zaporoviensis, et inter Generales, Colonellos, nec non eundem Exercitum Zaporoviensem, publico utriusque partis laudo conventa ac in libera electione formali juramento ab eodem illusstrissimo Duce corrobarata, anno Domini 1710, Aprilis 5, ad Benderam" ("Пакти й установлення законів та вольностей Війська Запорозького між ясновельможним паном Пилипом Орликом, новообраним гетьманом Війська Запорозького, та між генеральною старшиною, полковниками, а також названим Військом Запорозьким, прийняті публічною ухвалою обох сторін і підтверджені на вільних виборах встановленою присягою названим ясновельможним гетьманом, року Божого 1710, квітня 5, при Бендерах") у виданні Осипа Бодянського (серед інших документів) "Переписка и другие бумаги шведского короля Карла XII, польского Станислава Лещинского, татарского хана, турецкого султана, генерального писаря Филиппа Орлика и киевского воеводы Иосифа Потоцкого на латинском и польском языках" у 1847 р.[2], пізніше, 1857 р. – староукраїнською мовою під назвою "Договоръ и постановленіе между Гетманом Орликом и войском Запорожским в 1710 году" Миколою Маркевичем у його п'ятитомній "Истории Малороссии"[3] та у збірці документів, підготовлених Дмитром Бантиш-Каменським і виданих Оси-

пом Бодянським під загальною назвою “Источники Малороссийской истории” у двох частинах, що вийшла в 1858–1859 рр.[4] у серії “Чтения в Императорском обществе истории и древностей российских при Московском университете” (як і латинська редакція 1847 р). Ці тексти поширювались науковими колами наприкінці XIX та протягом XX ст. і були використані для історичних, правознавчих та філологічних досліджень.

Зауважимо, що повна латинська редакція Конституції жодного разу не публікувалася з оригіналів, а лише з копій цього документа. Так, наприклад, латинський текст Конституції зберігався в архіві Ханенків у вигляді “списка” (копії), власноручно зробленого генеральним хорунжим Миколою Даниловичем Ханенком з копії[5], котра могла опинитися в Гетьманщині після повернення в 1714 р. з еміграції частини генеральної старшини (серед якої були сини генерального обозного Івана Ломиковського, діда Миколи Ханенка по материнській лінії, Ілля та Михайло)[6]. На цьому тлі цікавою є публікація 1930-го р. Веніаміна Кордта[7], який скористався єдиним відомим (до останнього часу) документом оригіналу Конституції у скороченій редакції (фактично – екстракта з неї) латинською мовою під назвою “Contenta Pactorum inter Ducem et Exercitum Zaporoviensem conventorum, in compendium brevi stylo collecta” (“Затверджені умови договору між гетьманом та Військом Запорозьким, в стислому огляді зібрані”), що зберігається в колекції “Cosacica” (“Kosacerna”) у фондах Національного архіву Швеції в Стокгольмі[8]. Можливо, що так звана “дентвільська” копія, віднайдена Ільком Борщаком в архіві замку Дентвіль у Франції і нібито переписана рукою сина гетьмана, Григора Орлика, була ідентична цьому скороченому варіанту “Contenta Pactorum...”, що зберігається у Швеції. Через відсутність цієї копії наприкінці 1980-х років ані підтвердити, ані спростувати це припущення ми не можемо[9].

Водночас слід зазначити, що розповсюдження науковими колами україномовної версії базується на публікації О. Бодянського “Договоръ и постановленіе...” з матеріалів, зібраних і опрацьованих Д. М. Бантишем-Каменським. Документ, котрий було використано в публікації, зберігається в Російському державному архіві давніх актів (далі – РДАДА)[10]. Тексти Конституції староукраїнською мовою, видані Д. Бантишем-Каменським, О. Бодянським і М. Маркевичем, повністю ідентичні, що свідчить про те, що публікатори користувалися одним джерелом – документами зі справи ф. 13, Дела об Украине (РДАДА)[11]. Наше припущення підтверджується тим фактом, що в обох випадках вони були опубліковані у складі тієї ж самої підбірки документів: по-перше, це лист шведського короля Карла XII з м. Бендер до кошового отамана Якима Богуша від 10 травня 1710 р. (у перекладі); по-друге, це “Договоры и постановления...” гетьмана Пилипа Орлика з-під м. Бен-

дери з присягою останнього від 5 квітня 1710 р. і по-третє, це підтверджувальна грамота (конфірмаційний диплом) шведського короля Карла XII на обрання Пилипа Орлика гетьманом (латинська мова і переклад) від 10 травня 1710 р. Ця збірка документів є копійною, виготовленою у XIX ст., про що свідчать винесені на поля пояснення до старовживаних (староукраїнських) слів XVIII ст., а також палеографія і орфографія документів. Ймовірно, що ці копії були виготовлені спеціально для публікацій в 1840–1850-х роках. Питання щодо оригіналів документів, з яких було виготовлено ці копії до останнього часу залишалося відкритим.

Тепер ми можемо стверджувати, що знаємо місце перебування україномовного оригіналу Конституції, який до останнього часу був не відомим не лише широкому загалу, але й вузькому колу фахівців – його нещодавно було віднайдено в РДАДА в Москві при дослідженні документів козацької епохи. Цей документ зберігається в одній справі з перекладом з листа шведського короля Карла XII до кошового отамана Якима Богуша і підтверджувальною грамотою (з перекладом) шведського короля Карла XII (навіть порядок розташування документів той самий, що і в копійному варіанті)[12]. Оригінальність самої Конституції і диплому Карла XII підтверджується власноручним підписом в кінці присяги (розміщеної після 16-ти статей Конституції) новообраного гетьмана Пилипа Орлика та паперовою кустодієвою печаткою Війська Запорозького на рожевому воску з червоною стрічкою, а також підписами на підтверджувальному дипломі шведського короля Карла XII та канцлера шведської королівської канцелярії барона Густава Генріка фон Мюллерна (Міллєрна) і відбитком на папері від королівської печатки, котра, на жаль, не збереглася.

Той факт, що Д. М. Бантиш-Каменський під час роботи над своєю працею "История Малой России" працював саме з цими документами, підтверджується наступним: по-перше, це численні свідчення про те, що він вивчав документи саме з Московського архіву Колегії іноземних справ і, передусім, з "Малороссийских дел", по-друге, – це легенди документів на полях його видання: "Малор. дѣла Кол. Арх. 1710 г., № 12" – посилання саме на цю справу[13]. Копії документів було зроблено, швидше за все, саме тоді за його вказівкою і саме вони сьогодні зберігаються у фонді "Дела об Украине"[14].

У справі з оригіналом Конституції поряд з вищезгаданими документами містяться ще два, які певним чином окреслюють шлях цих документів до архіву. Це копія листа генерал-ад'ютанта Платона Зубова від 5 листопада 1792 року до віце-канцлера Івана Андрійовича Остермана, в якій він повідомляє про відправку йому важливих документів, переданих самому Зубову запорожцями і які відтепер мають зберігатися в архіві Колегії іноземних справ: "Они хранимы были обществомъ

запорожскимъ и присланы ко мне, а как принял я смелость представить оные всемилостивейшей Государыне, то и угодно Ея императорскому величеству, чтобъ оные отданы были для храненія в Архиву Коллегіи Иностранныхъ Делъ съ точнымъ в Реестрахъ означеніемъ, каким образомъ они туда доставлены", а також копія "канцелярской цедули" від 18 серпня 1800 року з Державної колегії іноземних справ в її ж Московський архів щодо надісланих у 1792 році віце-канцлеру графу І. А. Остерману від генерал-ад'ютанта П. Зубова "разных документов, касающихся до запорожцев на двадцати писанных полулистах, <...> которые по редкости и древности своей заслуживают особливого уважения"[15]. В записці перераховано документи, що передавалися до архіву: 1) "Договоры и постановления...", 2) підтверджувальна грамота шведського короля Карла XII, 3) переклад з листа короля Карла XII до кошового отамана Якима Богуша і 4) "Инструкция народам русским, данная в Варшаве комиссарам из Сената и Польской Палаты", котра тепер у збірці документів відсутня. Примітка на полі записки свідчить, що документи було отримано 26 серпня 1800 року. Крім цього, на першому аркуші справи, після заголовка (фактичного переліку документів) є примітка: "Сіи три оригинальные бумаги присланы от запорожцовъ въ С-Петербургъ въ 1792 году; а оттуда при указе от 14 августа 1800 года сообщены въ архивъ для сохранения"[16]. Таким чином, можемо констатувати, що розпорядження було виконано, документи передано до архіву Колегії іноземних справ (пізніше цей архів став складовою частиною РДАДА[17]), але деякі з них, на превеликий жаль, загубилися (ймовірно, в самому архіві). Копії документів з цієї справи (в тому числі й україномовного оригіналу Конституції староукраїнською мовою) зберігаються в ЦДІАК України[18].

Звідки ці документи з'явилися у запорожців – ми можемо лише здогадуватися. Відомо, що частина запорожців на чолі з кошовим отаманом Костем Гордієнком емігрувала разом з гетьманом Іваном Мазепою, а сам Кость Гордієнко брав участь у створенні Конституції. Отже, староукраїнська редакція Бендерської конституції могла опинитися і протягом тривалого часу (близько 80 років) зберігатися у представників Війська Запорозького Низового. Пізніше ці папери могли потрапити на українські землі разом з тими запорожцями, які 1734 р. повернулися з еміграції з дозволу російського уряду, а після руйнації у 1775 р. Нової Січі і остаточної втрати в 90-х роках останньої надії на відродження будь-якої автономії папери віддали фавориту російської імператриці.

* * *

Нижче вперше публікуємо україномовний текст Конституції Пилипа Орлика. Аналіз тексту дає підстави стверджувати, що жодних змістовних відмінностей між копією, опублікованою М. Маркевичем, Д. Бантишем-Каменським і О. Бодянським та оригіналом немає. Де-

інде по тексту зустрічаються неправильні прочитання окремих літер (передусім це стосується специфіки прочитання літер "і", "ї" та "и") чи описки писаря (наприклад, на початку пункту 12 у слові "села" замість "ε" написано букву "а": "сала"), що іноді змінює звучання певних слів, але не впливає загалом на зміст документа.

Текст документа передано мовою оригіналу (староукраїнською) зі збереженням варіантів написання, характерних для кінця XVII – 1-ї пол. XVIII ст. Підготовку його до публікації здійснено на основі розроблених в ЦДІАК України "Методичних рекомендацій по підготовці до видання "Архіву Коша Нової Запорозької Січі"[19]. Усі рукописні літери кириличного і латинського алфавітів передаються з допомогою фонетично і графічно відповідних їм друкарських знаків сучасного громадянського кириличного шрифту. Зберігаються літери, що вийшли з ужитку і яким немає графічного відповідника у сучасному алфавіті: ε, ѯ, ȣ, ѳ, ω, z, n, ѣ. Виносні літери і буквосполучення внесено у рядок і передано курсивом. Паєрки на позначення звуку "й" передаються за допомогою курсивного "*й*". М'який та твердий знаки передано у повній відповідності з їх уживанням у тексті. Пунктуаційні знаки, великі і малі літери проставлені з наближенням до сучасного правопису. Як виняток, у словосполученні "Військо Запорозьке" слово "Військо" вжито з великої літери (на відміну від оригіналу) через змістовне навантаження (як назва української держави). Розділові знаки оригіналу не зберігаються, натомість вживаються розділові знаки згідно з сучасними правилами пунктуації. Слова під титлами розкриваються у квадратних дужках. Тексти друкуються без позначення кінця рядків. Закінчення оригінального аркуша позначено двома похилими рисками (//).

---

[1] *Pacta et Constitutiones legum libertatumque...* // Переписка и другие бумаги шведского короля Карла XII, польского Станислава Лещинского, татарского хана, турецкого султана, генерального писаря Филиппа Орлика и Киевского воеводы Иосифа Потоцкого на латинском и польском языках. – Изд-е О. Бодянского [Чтения в Императорском Обществе Истории и Древностей Российских при Московском университете]. – М., 1847. – С. 1–17 ; *Маркевич М.* Истории Малороссии: В 5-ти т. – М., 1858. – Т. 4. – С. 315–339 ; *Бантыш-Каменский Д. Н.* Источники Малороссийской истории: В 2-х ч. – Ч. 2. – М., 1859. – С. 242–255 ; Pacta et constitutiones legum libertatumque... Lausanne, 1916 ; *Кордт В.* Матеріали із Стокгольмського державного архіву до історії України другої пол. XVII – поч. XVIII вв. // Український археографічний збірник. – К., 1930. – Т. 3 – С. 18–55 ; *Слюсаренко А. Г., Томенко М. В.* Історія української конституції. – К., 1993; Угода та Конституція Пилипа Орлика // Мазепа: Збірник / Упоряд. Ю. О. Іванченко. – К., 1993 ; Перша конституція України гетьмана Пилипа Орлика 1710 року. – К., 1994 ; Конституція Української Гетьманської Держави. – Львів–Київ, 1997 ; *Смолка А. О.* Пилип Орлик. Конституція 1710 р. – К., 2007 ; Пилип Орлик. Конституція, маніфести та літературна спадщина: Вибрані твори / кер. проекту проф.

В. Яремчук, упорядники: М. Трофимук та В. Шевчук. – К., 2006 ; Конституції і конституційні акти України. Історія і сучасність: Збірник. – К., 2006.

[2] *Pacta et Constitutiones legum libertatumque...* // Переписка и другие бумаги шведского короля Карла XII... – С. 1–17.

[3] *Маркевич М.* История Малороссии. – С. 315–339.

[4] *Бантыш-Каменский Д. Н.* Источники Малороссийской истории. – С. 242–255.

[5] *Бодянский О.* Предисловие // Переписка и другие бумаги шведского короля Карла XII... – С. III–IV.

[6] *Павленко С.* Оточення гетьмана Мазепи: соратники та прибічники. – К., 2004. – С. 43.

[7] *Кордт В.* Матеріали із Стокгольмського державного архіву до історії України другої пол. XVII – поч. XVIII вв. // Український археографічний збірник. – К., 1930. – Т. 3 – С. 18–55.

[8] Riksarkivet, RA 2113.2. Diplomatica Muscovitica Cosacica, Vol. 1, 2. Копія цього документа зберігається в ЦДІАК України у ф. 2236, оп. 1, спр. 72.

[9] *Пріцак О.* Конституція Пилипа Орлика. Вступ // Перша конституція України гетьмана Пилипа Орлика 1710 року. – С. 5–7.

[10] РДАДА, ф.13, оп. 1, 1710 р., спр. 9, арк. 1–20 зв.

[11] Копії цих документів зберігаються в ЦДІАК Ук4раїни, ф. 2236, оп. 2, спр. 1–3.

[12] РДАДА, ф. 124, оп. 2, 1710 р., спр. 12, 19 арк.

[13] Бантыш-Каменский Д. Н. История Малой России: в 3-х ч. – Ч. 3 : от избрания Мазепы до уничтожения гетьманства. – М., 1830. – Изд-е 2-е. – С. 134–135.

[14] РДАДА, ф. 13, оп. 1, 1710 р., спр. 9, 24 арк.

[15] РДАДА, ф. 124, оп. 2, 1710 р., спр. 12, арк. 16 і 17.

[16] Там само, арк. I.

[17] РДАДА був створений з п’яти основних архівів, що існували в Російській імперії до 1917 року, серед яких були Московський головний архів Міністерства іноземних справ, з 1724 р. по 1832 р. – Московський архів колегії іноземних справ та Державний архів МЗС, який виник у 1801 році і відокремився від Петербурзького архіву Колегії іноземних справ у 1834 році і до 1917 року знаходився у Санкт-Петербурзі.

[18] ЦДІАК України, ф. 2236, оп. 1, спр. 10, 18 арк.

[19] *Гісцова Л.* Методичні рекомендації по підготовці до видання “Архіву Коша Нової Запорозької Січі”. – К., 1992.

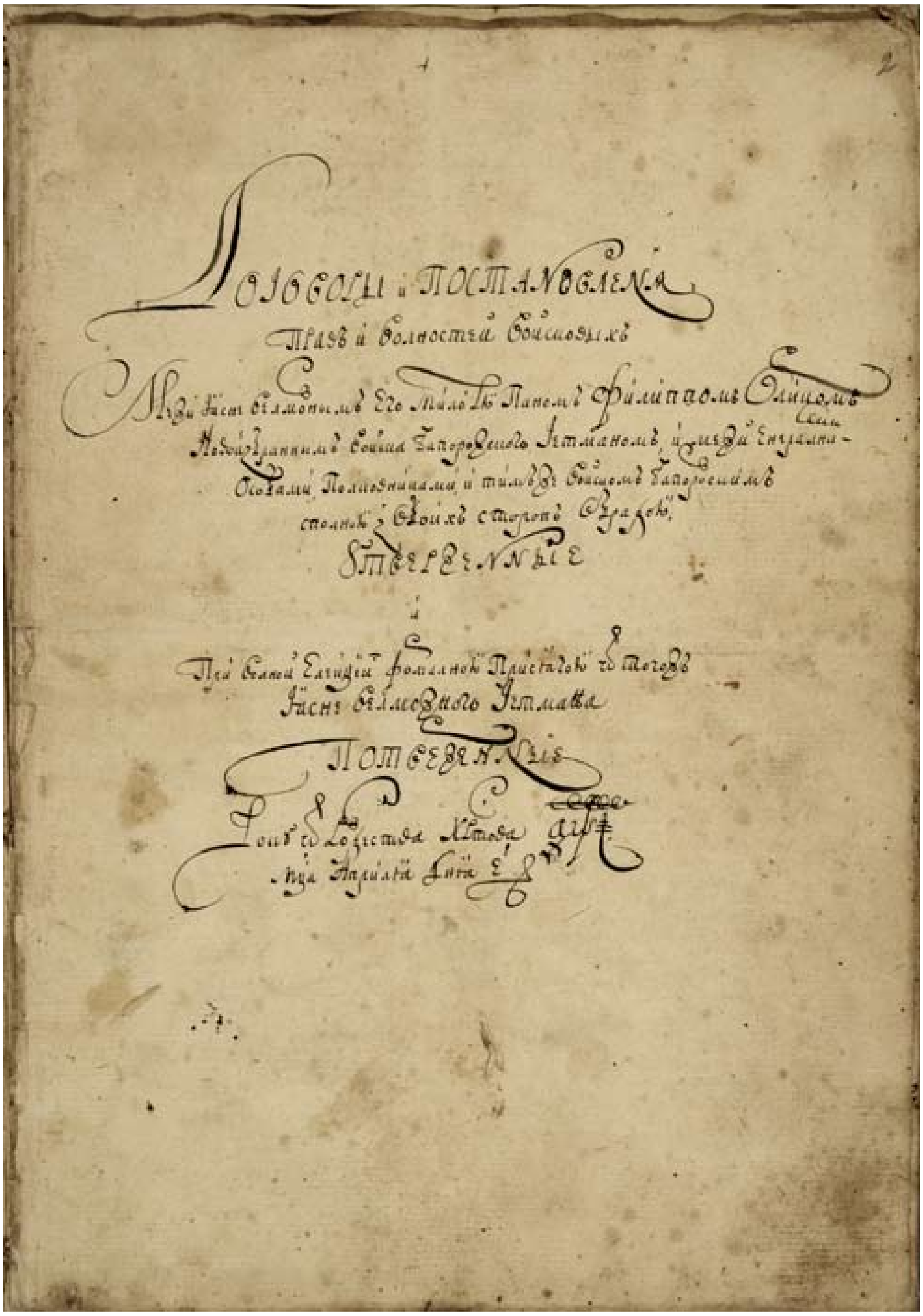
Договоры и Постановленя
Правъ и волностей войсковыхъ
Межди Ясне Велможнымъ Его Милостю Паномъ Филиппомъ Орликомъ
Новообраннымъ Войска Запорожского Гетманомъ и межди Енералними
Особами, Полковниками и тымъ же Войскомъ Запорожскимъ
сполне з обоихъ сторонъ Ухвалены
Утвержденные
и
При волной Елекции формалною Присягою от того ж
Ясне Велможного Гетмана
Потвержденные
Року от Рождества Христова аѱі
Апреля дня е

Титульний аркуш
РДАДА, ф. 124, оп. 2, спр. 12, арк. 2

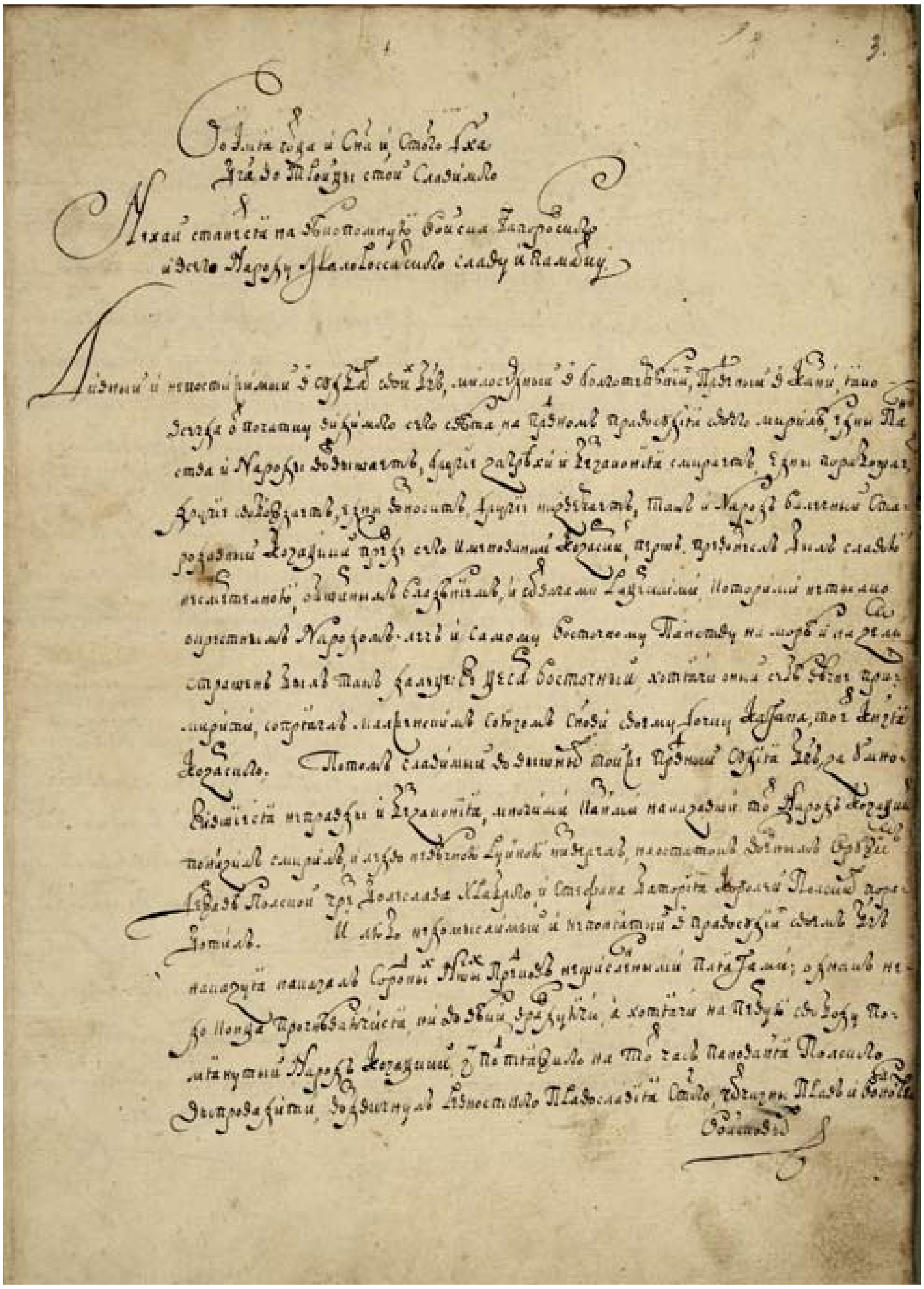

Перший аркуш Конституції
РДАДА, ф. 124, оп. 2, спр. 12, арк. 3

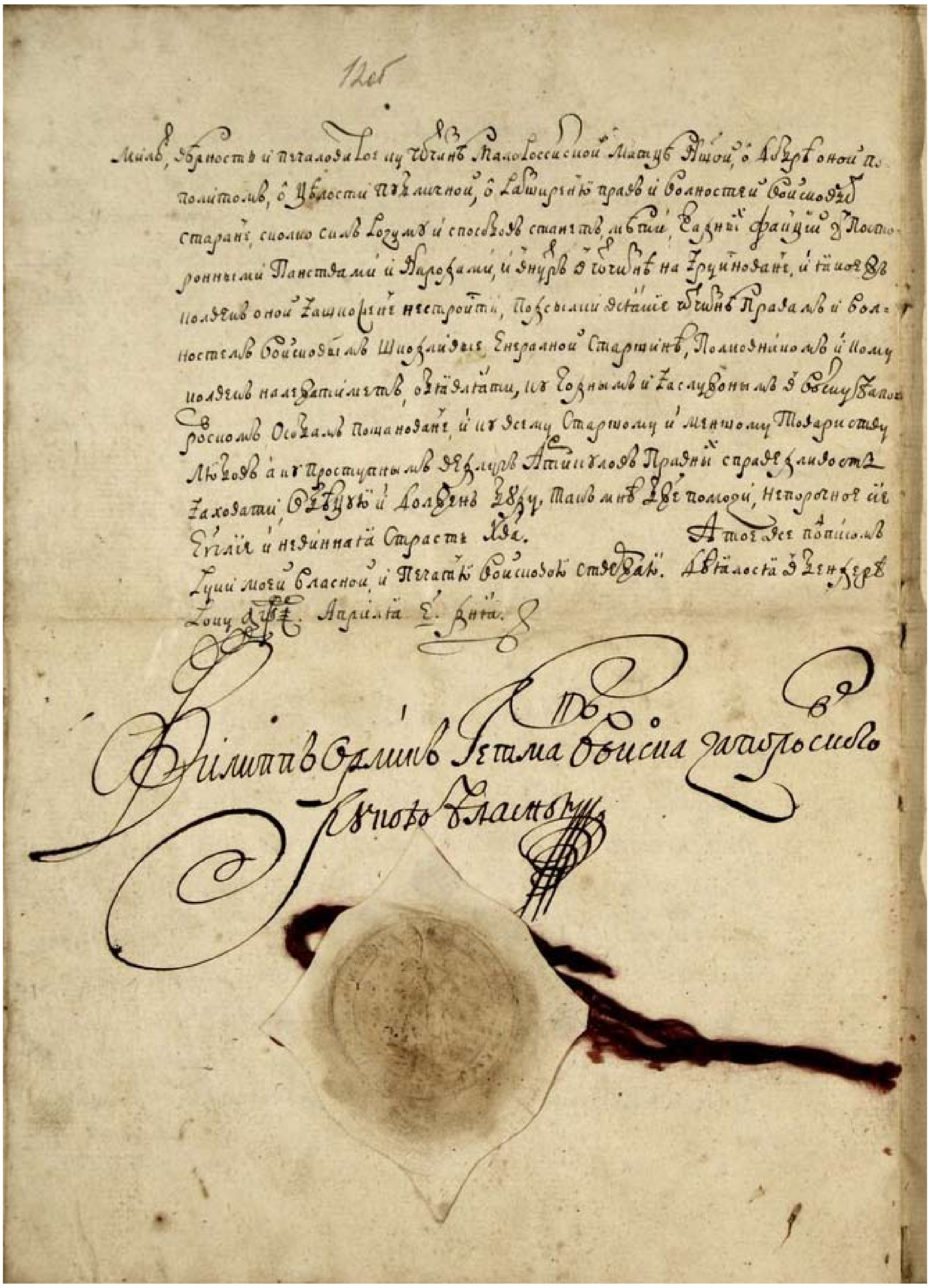

Останній аркуш Конституції
РДАДА, ф. 124, оп. 2, спр. 12, арк. 12 зв.

1710 р., квітня 5. З-під Бендер. – Конституційні пакти Пилипа Орлика, новообраного гетьмана Війська Запорзького, з його присягою

Договоры и постаnовлєnѧ правъ и волностєй войсковыхъ мєжи
яснєвєлмо*ж*нымъ єго мило*с*тю паномъ Филиппомъ О*р*ликомъ
новоизбраннымъ Войска Ζапорожского гєтманомъ, и мєжи єнєральни*ми*
особами, полковниками и тимъ жє Войском Ζапоро*ж*скимъ с полною
з обоихъ сторонъ обрадою утвєржєnnые и при волной єлєкції фо*р*малною
присягою ѡ*т* того жъ яснєвєлможного гєтмана потвєрженnые
року ѡ*т* Ро*ж*дєства Хри*с*това αψί, м[еся]ца априля дня є. //

Во имя Ѡ*т*ца и С[ы]на и С[вя]того Д[у]ха, Б[о]га во Тройцы С[вя]той славимого.

Nєхай стан*є*тся на вѣкопомную Войска Ζапоро*ж*ского и всєго народу малороссий*с*кого славу и пама*т*ку.

Дивный и нєпостижимый в сȣдбахъ свои*х* Б[о]гъ, милос*є*рдный в долгот*є*рпѣнії, пр[а]вє*д*ный в ка*з*ни, яко всєгда о*т* початку видимого сєго свѣта на пр[а]в*д*номъ правосȣдія свого мирилѣ, єдны Па*н*ства и Nароды во*з*вышаєтъ, другіє за грѣхи и бє*з*законія смираєтъ, єдны порабощає*т*, другіє свобождаєтъ, єдны во*з*носитъ, другіє низв*є*ргаєтъ, такъ и nародъ валєчный стародавный козацкий, прє*ж*дє сєго имєнованый коза*р*скі*й*, пєршъ прєво*з*нєслъ былъ славою нєсм*є*ртєлною, обши*р*нымъ владѣнієм и ѡ*т*вагами рицє*р*скими, которими нє тылко окрєстным nародомъ, лєчь и самому восточному панству на морѣ и на зє*м*ли страшєнъ былъ такъ далєцє, жє цєса*р* восточный, хотячи оный сєбѣ вѣчнє примирити, сопряглъ малжєнскимъ союзомъ с[ы]нови своєму дочку кагана, то є*ст* князя коза*р*ского.

Потомъ славимый во вышны*х* той жє пр[а]в[є]*д*ный сȣдія Б[о]гъ, за ȣмножившієся нєправды и бє*з*законія, многими ка*з*н[я]ми наказавши то*т* nародъ козацкі*и*, понизилъ, смирилъ, и лєдво нєвѣчною Руїною ни*з*вєрглъ, на остатокъ воє*н*нымъ орȣжіє*мъ* д*є*р*жавѣ Полской чрє*з* Болєслава Храброго и Стєфана Баторія, королєй полски*х*, поработилъ.

И любо нєдомыслимый и нєпонятый в правосȣдії своємъ Б[о]гъ, наказуя, наказалъ соро*д*ны*х* n[а]ши*х* прє*д*ковъ нєщислє*н*ными плягами, однакъ нє до конца прогнѣваючися, ни во вѣки вра*ж*дуючи, а хотячи на пє*р*вую свободу помянутый nародъ козацкий з по*д* тяжкого на то*т* часъ панованя полского выпровадити, во*з*двигнулъ рєвностного православія св[я]*т*ого, о*т*чизны правъ и во*л*ностєй войсковы*х* // стародавны*х* оборонцу, валєчного гєтмана, славной памя*ти* Богдана Хмє*л*ницко*го*, который помощію Его всєсилною, нєпрєодолѣннымъ пособієм nаяснѣйшого короля єго милости шводского, нєсмєртєлной и вѣчнодостойной памяти Кароля Дєсятого, и с полнымъ і сопособствєннымъ Панства Крымского и Войска Ζапоро*ж*ского оружієм, а своїм бл[а]горазумнымъ промысломъ, працами и о*т*вагами вызволи*в*ши з полского по*д*данства Войско Ζапоро*ж*скоє и nародъ порабощє*н*ный и ȣтыснєный малороссий*с*кій, по*д*далъся з онымъ добровольнє по*д* самод*є*р*жавную рȣку вєлики*х* г[осу]дарєй, ц[а]рєй и вєлики*х* кн[я]зєй, повєлитєлєй россі*й*ски*х*, надѣючися, жє обовязковъ свои*х*, в договора*х* и статья*х* изображєны*х* и присягою ств*є*р*жєны*х*, Г[осу]д[а]рство Моско*в*скоє, яко з нами єдыновѣрноє,

додє*ржит*, и вѣчнє Войско Ζапоро*ж*скоє и народъ во*л*ный малороссі*й*скі*й* при правахъ и волностя*х* нєнарушимо по*д* обороною своєю заховаε*т*. Лєчь по смєрти, славной памя*ти*, того *ж* гєтмана Богдана Хмєлницкого, кгды тоє жъ Г[осу]д[а]рство Московскоє многими изобрѣтєнными способами ꙋсилувало права и волно*с*ти войсковыє собою потвєржєныє, на*д*вєрєдити и до конца ра*з*дрꙋшити, а на народъ волный козацкій, собою никогда нєзавоєваный, нєволничоє ярмо вложити, тєды клєкротъ Войско Ζапоро*ж*скоє в томъ насилство тє*р*пѣло, тилєкро*т* принꙋждєно было кровією и о*т*вагами цѣлости правъ и волностє*и* свои*х* боронити, до которы*х* обороны самъ Б[о]гъ мститєль пособствовалъ.

Ɲапослѣдокъ, когда ꙋжє свєжо тєпєръ, за гєтманства славной памя*ти* нєбо*ж*чика яснєвєлмо*ж*ного Іоанна Мaζєпи помянутоє Г[осу]д[а]рство Моско*в*скоє, хотячи своє ζлоє намѣрєніє в скутокъ привєсти, а во*з*даючи злая во*з*благая, вомѣсто вдячности и рєспєктовъ, за такъ многіє вѣрныє слꙋжбы и ронєніє на оны*х* до оста*т*нєго знищєня кошты и ꙋтраты, за нєщислєніє о*т*ваги и воєнныє кр[о]ва*віє* працы, // хотѣло нєпрємѣнно козаковъ в рєгуля*р*ноє войско пєрємѣнити, городы в обла*ст* свою одобрати, права и волности войсковыє поламати, Войско Ζапоро*ж*скоє Ɲизовоє искорєни*ти* и имя тоє вѣчнє зrладити, чого явныє были и по*д* сєє врємя сꙋ*т* ζнаки доводы и початки, тогда прєрєчоный славной памяти гєтманъ яснєвєлможный Іоанъ Мaζєпа, по*д*вигнувшися правдивою рєвностію за цѣло*ст* о*т*чизны, правъ и волностє*й* войсковы*х*, а жєлаючи ꙋсєрднымъ жєланіємъ, ζа дній гєтманского своєго владѣнія видѣти, и по смє*р*ти своєй для вѣкопомной имєни своєго памяти ζоставити тую *ж* ѡ*т*чизну, милую матку н[а]шу, и Войско Ζапоро*ж*скоє Городовоє и Ɲизовоє, нє тылко в нєнарушимы*х*, лєчь и в ра*з*ширєны*х* и розмножєны*х* волностє*х*, квѣтнучую и изобылуючую, о*т*дался в нєпрєламанную оборону наяснѣйшого короля єго мило*с*ти, шведского Кароля Дванадцятого, особливы*мъ* Б[о]га всємогущого промысломъ з войсками своїми вступившого в Ꙋкраїнꙋ; послѣдуючи и наслѣдуючи антєцєссора своєго, славной памяти, валєчного гє*т*мана Богдана Хмєлницкого, который ζ наяснѣйшымъ королємъ шве*д*скимъ, єго королєвскому в[є]л[и]ч[є]*с*тву соимєнитимъ дѣдомъ, Каролємъ Дєсятымъ, єдиномысліємъ и промыслами воєнными в высвобожєню о*т*чизны своєй о*т* полского на то*т* часъ тяжкого по*д*данства согласуючися, нємєншую мѣлъ в ζамысла*х* свои*х* помощь до розє*р*ваня силъ полски*х* стягаючуюся.

И хочь то нєизслѣдованныї сꙋдбы Б[о]жії, такъ рєвностного нєбо*ж*чиковского намѣрєнія, за опачнымъ о*т*мѣнной фо*р*туны воєнной поводомъ, нє тылко нє и*с*полнили, лєчь и самого ту*т* в Бєндєрѣ дєкрєтомъ смє*р*тєлнымъ прикрили. Одна*к*, осиротѣлоє, по смєрти своєго пєрвєнствуючого рєимєнтара, Войско Ζапоро*ж*скоє, нє отчаєваючися жєлаємой сєбѣ свободы, а полагаючи сталую ꙋѳно*ст* в помощи Б[о]жой, в // протєкції наяснѣйшого короля, єго милости, шве*д*ского, и в пр[а]в[є]дной н[а]шой справѣ, якая всєгда обыкла тріꙋмфовати, на попартє оной и для лучшыхъ войсковы*х* поря*д*ковъ и поводу, постановило зъ общою єнєралной старшины обрадою, послѣдуючи и согласуючи в томъ воли наяснѣйшого протєктора н[а]шєго королєвского в[є]л[и]ч[є]*с*тва шведскаго, избрати сєбѣ нового гєтмана, на котороє и*з*браніє, назначивши тє*р*мѣнъ, кгды

на приличноє тому акту єлєкціалному мѣстцє по*д* Бєндєромъ, въ общую Раду z прє*д*воводитєлємъ своїмъ паномъ Константиномъ Гордѣєнкомъ, атаманомъ кошовымъ, совокупилося; тєды всѣ сполнє з старшиною єнєралною и *з* послами о*т* Войска Zапоро*ж*ского Nизового ꙋ Днѣпру zостаючого, знєсшися, по давнымъ обыкновєніямъ и по правамъ войсковымъ, и*з*брали сєбѣ волными єдино*ст*а*т*ны*ми* голосами за гєтмана єго мил[о]*с*ти пана Филиппа О*р*лика, достойного тоєй гєтманской чєсти и могучого, при помощи Б[о]жой и при протєкціи пaяснѣйшого королєвского в[є]л[и]ч[є]ства швєдского, высокимъ своимъ розумомъ и ис*ку*с*т*вомъ ꙋрядъ то*т* гєтманскій, по*д* сєє врємя тру*д*ноє, тяжки*и* двигати, ꙋправляти и о интєрєссахъ о*т*чизны Малоросси*й*ской радѣти и радити.

А понєважъ прє*ж*дныї гєтмани Войска Zапоро*з*кого, зостаючи по*д* самод*є*р*жцами московскими, привлащати сєбѣ д*є*р*зали, на*д* слꙋшно*ст* и право, самод*є*р*жавную владгу, которою были zначнє надвєрєдили давныє порядки, права и волности войсковіє, нє бє*з* всєнародной тяжєсти. Прєто мы, єнєральная старшина, ту*т* прито*м*ная, и мы, атаманъ кошовый зъ Войскомъ Zапоро*ж*скимъ, запобѣгаючи впрєдъ такому бє*з*праву, найба*р*зѣй по*д* сєй до того дѣла погодный часъ, когда тоє жъ Войско Zапоро*з*коє нє для чого иншого по*д* протєкцію пaяснѣйшого королєвского в[є]л[и]ч[є]*с*тва швєдского ꙋдалося и тєп*є*р оной крѣпко и нєпоколѣбимо д*є*р*жи*т*ся, тылко для // поправы и по*д*вигн*є*ня* ꙋпалы*х* правъ свои*х* и волностєй войсковы*х*, договорили и постановили з яснєвєлможнымъ, єго милостю, паномъ Филиппомъ Орликомъ, пovообра*н*ны*м* гєтманомъ, абы нєтылко єго вєлможно*ст*, за щасливого гєтманского своєго владѣнія, всѣхъ ты*х* ту*т* послѣдуючи*х* пунктами изображєны*х*, а собою поприсяжєны*х* договоровъ и постановлєній, нєнарушимо доде*р*жалъ, лєчь и за инши*х* впрє*д* бꙋдучи*х* гєтмановъ Войска Zапоро*з*кого, чтобъ оныє нєпрємѣнно захованы и сод*є*р*жаны были, которыє такъ ся въ сєбѣ мѣютъ:

а҃

Понєважъ мєжи трємя добродѣтє*л*ми б[о]гословскими вѣра пєрвєнствує*т*, тєды в пєрвомъ сємъ пунктѣ о вѣри с[вя]той православной восточного исповѣданія дѣло на*д*лєжитъ начати, которою, яко ра*з* пародъ валєчный козацки*и*, за владѣнія єщє кагановъ коза*р*скихъ о*т* столицѣ апостолской Константинополской просвѣщєный zосталъ, такъ и тєп*є*р нєпорушимо в оной триваючи, жаднымъ іновѣріємъ никогда нє колѣбалъся и нє та*и*но то є*ст*, жє славной памяти гєтманъ Богданъ Хмєлницки*й* з Войско*м*ъ Запоро*з*ки*м*ъ нє за что иншоє, опрочь правъ и волностєй войсковы*х*, ꙋнялъся и пр[а]в[є]дную противъ Рѣчи Посполитой Полской во*з*двыгнулъ войну: тылко, во-пєрвы*х*, за вѣру с[вя]тую православную, якая ро*ж*ними тяжєстями насилствована была о*т* власти Полской до ꙋніѣ зъ Костєломъ Рымскимъ, а по іскорєнєнії иновѣрія зъ о*т*чизны п[а]шой нє для чого иншого, зъ тымъ жє Войскомъ Запоро*ж*скимъ и народомъ малоросси*й*ски*м*ъ, в протєкцію Г[осу]д[а]р*ст*ва Московскаго ꙋдалъся, и доброволнє по*д*далъся, тылко для самого єдиновѣрія православного. Zачимъ тєпєрєшный пovообранный гєтманъ, когда Г[оспо]дь Б[о]гъ, крѣпкий и сильный въ бранє*х*, пособитъ щасливымъ оружіємъ пaяснѣ*й*шого // короля єго милости швєдскаго, свободити о*т*чизну п[а]шу, Малую Россію, о*т* нєволничого *я*р*ма московского, мѣєтъ и повинєнъ бꙋдєтъ, во-пєрвых старатися и крѣпко

zастановлятися, абы жадноє іновѣріє въ Малую Россію, о*т*чизну нашу, ни о*т* кого нє было впроваженo, котороє єсли бы гдє, чи то тайно, чи ли явнє могло показатися, тєды владгою своєю, долженъ бȣдє*т* оноє искорєняти, проповѣдатися и разширатися оному нє допускати. Іновѣрцємъ сожитія на Ȣкраїнѣ, а на*и*барзѣй zловѣрію жидовскому нє позволяти и на тоє всѣ староня ложити, жєбы єдина вѣра православная восточнаго исповѣданія, по*д* послушєнствомъ с[вя]тѣйшого ап[о]*с*толского фрону константинополского вѣчнє ȣтвє*р*жєна была, из помножєнємъ хвалы Б[о]жой, ц[є]рквєй святы*х*, а з цвѣчєнємъ в наȣка*х* вызволіоны*х* синовъ малоросси*й*ски*х*, разширалася, и яко кринъ в тєрнії, мєжи окрєстными іновѣрными панствами, процвѣтала.

Для болшой за*с* поваги пє*р*воначалного в Малой Россії пр[є]*с*тола ми*т*рополитанскаго Кієвского и для снаднѣ*й*шого дѣлъ д[у]ховны*х* ȣправлєнія, мѣєтъ той жє яснєвєлможный гєтманъ за высвобожєнємъ ѡ*т*чизны о*т* іга московского, справити ȣ столицѣ ап[о]*с*толской константинополско*й*, єѯа*р*шєскую пєрвобытную власт, чтобъ чєрє*з* тоє ѡбновилася рєляція и послушєнство синовскоє до помянутого ап[о]*с*толского констатинополского фрону, о*т* которого проповѣдію є[ван]г[є]лскою в вѣри с[вя]той кафоличєской просвѣщєна и змоцнєна быти ȣдостоилася.

в҃

Яко всякоє Панство цѣлостію границъ нєнарушимою состои*т*ся и ȣтвє*р*жаєтся, так и Малая Россія, ѡ*т*чизна n[а]ша, жєбы в свои*х* границя*х*, пактами ѡ*т* Рѣчи Посполитой Полской, от Nаяснѣйшой Порты и о*т* Г[осу]д[а]рства Московского ствє*р*жєнны*х*, на*и*ба*р*зѣй в ти*х*, которыє по рѣку Случь, за гєтманства славной памяти Богдана Хмєлницкого, о*т* тоєй жє Рѣчи Посполитой Полской, области гєтманско*и* и войсково*и* поступлєны, вѣчнє // ѡ*т*даны и пакта*ми* обварованы зостали, нє была zигва*л*чєна и нарушєна, мѣєтъ о тоє я*с*нєвєлможный гєтманъ, при трактата*х* nаяснѣйшого короля єго м[и]л[о]*с*ти швє*д*ского, старатися, и крѣпко, сколко Б[о]гъ силы и розуму пошлє*т*, zастановлятися, гдє бȣдє*т* нaлєжати, а найпачє сȣплѣковати о тоє до nаяснѣйшого маєстатȣ єго королєвского в[є]л[и]ч[є]ства швє*д*ского, яко ѡборонцы и протєктора n[а]шєго, чтобъ єго в[є]л[и]ч[є]*с*тво нє допускалъ никому, нє тылко правъ и волностєй, лєчь и границъ войсковы*х* на*д*вєрєжати и сєбѣ привлащати. Nадто повинєнъ бȣдєтъ то*т* жє яснєвєлмо*ж*ный гєтманъ, по скончєню, дай Б[о]жє щасливомъ, войны, ȣпросити ȣ королєвского в[є]л[и]ч[є]*с*тва швєдского такого трактату, чтобъ єго в[є]л[и]ч[є]ство и єго сȣкцєссоровє nаяснѣйшиє королѣ швєдскії вѣчными протєкторами Ȣкраїны титуловалися и самимъ дѣломъ зоставали для болшой крѣпости ѡ*т*чизны n[а]шой й для zахованя оной цѣлости в права*х* наданы*х* и границяхъ. Такъ тєжъ и о тоє долженъ бȣдєтъ яснєвєлмо*ж*ный гєтманъ до nаяснѣйшого королє*в*ского маєстату сȣплѣковати, абы ȣ трактата*х* єго в[є]л[и]ч[є]*с*тва зъ Г[осу]д[а]р*ст*вомъ Московски*мъ* было тоє доложєно: чтобы, якъ нєво*л*никовъ n[а]шы*х*, на сє*и* часъ в Г[осу]д[а]р*ст*вѣ Моско*в*скомъ найдуючи*х*ся, по скончєню войны, nамъ свободны*х* возвращєно, такъ и всѣ починєныє въ н[ы]нѣшную войну на Ȣкраїнѣ шкоды, нагорожєно и слушнє ѡ*т* Москви пополнєно. А особливє о тоє просити и старатися ȣ nаяснѣйшого королєвского в[є]л[и]ч[є]*с*тва повинєнъ, жєбы нєволниковъ n[а]шы*х* в Панствѣ єго *ж* в[є]л[и]ч[є]*с*тва зостаючи*х*, всѣхъ свобожєно и nамъ возвращєно.

Г̃

Понєваж памъ всєгда пріязнь сꙋсѣдская Панства Крымского єст потрєбна, от котораго помощи нє раз Войско Ζапорожскоє до обороны своєй zасягало, тєды илє под сєй часъ возможно бꙋдєтъ, мѣєтъ яснєвєлможный гєтманъ ꙋ паяснѣйшого хана, єго ми[лост]и, крымскаго, // чєрєз пословъ старатися о ѡтновлєнє давнєго з Панством Кримским братєрства, коллѣгації воєнной и потвєржєнє вѣчной пріязни, на которую бы впрєдь окрєстныє Панства zаглядуючися, нє дєрзали порабощенія сєбѣ Ꙋкраїны желати и оную в чомъ колвєкъ насилствовати. По скончєню засъ войны, когда Г[оспо]дь Б[о]гъ пособитъ при желаємомъ и помыслномъ памъ покою повообраному гєтманꙋ на своєй осѣсти рєзидєнції, тогда крѣпко и нєꙋсыпно постєрѣгати того, должностію ꙋряду своєго обовязанъ бꙋдєтъ, абы ни в чомъ зъ Панством Кримскимъ пріязнь и побратимство нє нарушилося чєрєз своєволных и лєгкомыслнных з пашой стороны людєй, которыє обыкли нє тылко сꙋсѣдскую zгоду и пріязнь, лєчь и союзы мирныє рвати и раздрушати.

Д̃

Войско Запорозкоє Νизовоє, яко нєсмєртєлную сєбѣ славу многими рыцєрскими ѡтвагами на морѣ и на zємли zаслужило, такъ и нємєншими наданнями обогащено было для общого своєго пожитку и промысловъ, лєчь кгды Г[осу]д[а]рство Московскоє, вынаходячи розных способовъ до ꙋтиснєня и знищєня оного, построїло на власныхъ войсковых кгрунтах и ꙋгодіах, то городы Самарскіє, то фортєцы на Днѣпрѣ, чимъ, хотячи в промыслах рибных и zвѣриных тому ж Войску Ζапорозкому Νизовому пєрєшкоду ꙋчинити, нєзносную шкоду, праволомство и ꙋтємєнжєнє ꙋчинило. Νа остатокъ гнѣздо войсковоє, Сѣчь Ζапорозкую, воєннымъ наступлєніємъ разорило. Прєто, по скончєню, дай Б[о]жє щасливомъ, войны (єсли тєпєр помянутоє Войско Ζапорожскоє тых кгрунтовъ своих и Днѣпра ѡт насилства московского нєочиститъ и нєꙋвольнит) повинєнъ бꙋдєт яснєвєлможный гєтманъ, при трактованю паяснѣйшого короля єго мил[ости] швєдского, з Г[осу]д[а]рством Московским о покою, о тоє старатися, жєбы // Днѣпръ от городковъ и фортєцъ московских, також и кгрунта войсковыє от посєссії московской очищєны и до пєрвобытной области Войска Запорозкого привєрнєны были, гдє впрєдь никому ани фортєцъ строїти, ани городковъ фундовати, ани слободъ осажувати, ани яким жє колвєкъ способомъ тых войсковых ꙋгодій пустошити, нє тылко нє мѣєт яснєвєлможный гєтманъ позволяти, лєчь и до обороны оных обовязанъ бꙋдєтъ Войску Ζапорожскому Νизовому всякую помощъ чинити.

Є̃

Городъ Тєрєхтємировъ, понєважъ здавна до Войска Ζапорожского Νизового налєжалъ и шпиталємъ оного назывался, тєды и тєпєр за освобожєнємъ, дай Б[о]жє, ѡтчины от московского подданства мѣєтъ яснєвєлможный гєтманъ тот жє городъ Войску Ζапорожскому Νизовому зо всѣми ꙋгодіами из пєрєвозомъ на Днѣпрѣ, тамъ zостаючимъ, привєрнути, шпиталь в ономъ для старинных зубожалых и ранами скалѣчєных козаковъ коштомъ войсковымъ построїти, и отколь мѣєтъ имъ быти пища и одєжда, промысл[...]. Так жє Днѣпръ ꙋвєсь зъ гори ѡт Пєрєволочной внизъ, пєрєвозъ Пєрєволочанскій, и самый городъ Пєрєволочную зъ городомъ Кєрєбєрдою, и рѣка Ворскло зъ млинами, в полку

Полтавскомъ zнайдуючимися, *⁻и фо*р*тєцу Кодацкую зъ приналєжитостями⁻*, повинєнъ бꙋдєтъ яснєвєлможный гєтманъ и понємъ бꙋдучії ꙋряду того гєтманскаго nаслѣдники, вєдлугъ давны*х* правъ и привилєєвъ при Войску Zапорожскомъ zаховати, никому зъ власты д[у]ховной и свѣцкой нє допускаючи и нє позволяючи ѣзовъ тамъ на Днѣпрѣ о*т* Пєрєволочной внизъ забивати и строїти, становъ и рыбныхъ ловль zаводити, особливє в полю, рѣки, рѣчки и всякіє прикмєты, а*ж* по самый Очаковъ нє до кого иншого, тылко до Войска Zапоро*ж*ского Nизового вѣчними часы мѣютъ належати.

Ѕ҃

Если въ Панства*х* самодєржавныхъ хвалєбный и состоянію публичному полєзный заховує*т*ся порядокъ, в то*мъ* // порядокъ жє завшє, якъ в бою, такъ и в покою, о общомъ ѡ*т*чисто*мъ* добрѣ прива*т*ныє и публичныє обыкли о*т*правоватися Рады, в которы*х* и самыї самодє*р*жавцы притомностю своєю продкуючи, нє возбраняю*т*ся соизволєніє своє по*д* общоє министровъ свои*х* и совѣтниковъ zданє и ꙋхвалу по*д*лагати. А чому *ж* бы в волномъ народѣ таковый zбавєнный порядокъ нємѣлъ быти zахованъ, который любо в Войску Zапоро*ж*скомъ при гєтмана*х* пєрє*д* симъ, вєдлугъ давны*х* правъ и волностєй, нєпрємѣнно содє*р*жался, однакъ кгды нѣкоторії Войска Zапоро*ж*ского гєтмани, привлащивши сєбѣ нєлушнє и бєзправнє самодє*р*жавную владгу, ꙋзаконили самовластіємъ такоє право: “Такъ хочу, такъ повєлѣваю”, чєрє*з* якоє самодє*р*жавіє, гє*т*манско*му* ꙋрядо*ви* нєприличноє, ꙋросли многіє в ѡ*т*чизнѣ и в Войску Zапоро*ж*скомъ нєстроєнія, правъ и волностєй разорєнія, посполитыє тяжєсти, насилныє и накупныє ꙋрядовъ войсковыхъ роспоражєня, лєгкоє старшины єнєралной, полковниковъ и значного товариства поважєнє.

Прєто мы, єнральная старшина, атаманъ кошовый и всє Войско Zапоро*ж*скоє договорили и постановили з яснєвєлмо*ж*нымъ гєтманомъ, при єлєкції єго вєлможности, таковоє право, котороє мѣєтъ быти вѣчнє в Войску Zапорожскомъ zаховано, абы в ѡ*т*чизнѣ n[а]шой пєрвєнствуючими были совѣтниками єнєралная старшина, такъ рєспєктомъ ꙋрядовъ и*х* пєрвонача*л*ны*х*, яко и ꙋставичной при гєтмана*х* рєзидєнції; по ны*х* засъ обыклымъ порадкомъ послѣдуючії полковники городовіє, подобнымъ жє публичны*х* совѣтниковъ характєромъ, почтєнны нєхай бꙋдутъ; на*д*то з ко*жд*ого полку по єдной zначной, старинной, благоразумной и zаслужоной особѣ мѣютъ быти до общой Рады єнєралнії совѣтники, за согласіємъ гєтманскимъ избраны, зъ которыми всѣми єнєралными особами, полковниками и єнєралными совѣтниками должєнъ бꙋдєтъ тєпєрєшный яснєвєлможный гєтманъ и єго сꙋкцєссоровє о цѣлости ѡ*т*чизны, о добрѣ оной посполитомъ и о всяки*х* дѣлєхъ публичны*х* радитися, ничого, бє*з* и*х* соизволєнія и совѣту приватною // своєю владгою нє зачинати, нє ꙋстановляти и в скутокъ нє приводити. Для чого тєпє*р* при єлєкції гєтманской, єдиногласною всѣхъ обрадою и ꙋхвалою, назначаю*т*ся три єнєра*л*ныє в кождом року Рады, мѣючієся в рєзидєнції гєтманской ѡ*т*правовати: пєрвая о Рождєствѣ Х[ри]*с*товомъ, дрꙋгая о Воскрєсєнії Х[ри]*с*товомъ, трєтая о Покровѣ Пр[єсвя]той Б[огороди]цы, на которыє, нє тылко пановє полковники з старшиною своєю и со*т*никами, нє тылко зо всѣхъ полковъ єнєральныї совѣтники, лєчь и о*т* Войска Zапоро*ж*ского Nизового, для

⁻ *Написано над рядком.*

прислухованя ся и совѣтованя, послы мѣютъ и повинни буду*т* zа присланємъ къ сєбѣ о*т* гє*т*мана о*р*динансу прибувати, ничого назначеного тєрмѣну нє ꙋхиляючи, гдє что-колвєкъ бꙋдє*т* ѡ*т* яснєвєлмо*ж*ного гєтмана до общой *об*-рады прєдложєно о томъ всємъ бл[а]госовѣстно, бє*з* жадны*х* прива*т*ного своєго и чꙋжого порядку* рєспєктовъ, бє*з* д[у]шєгубной zавѣсти и вражды, совѣтовати обовязаны бꙋду*т*, такъ далєцє, жєбы ничого нє было в ты*х* Рада*х* з ꙋближєнємъ чєсты гєтманской з пꙋбличною ѡ*т*чизны тяжєстію и разорєніємъ, а, нє да*и* Б[о]жє, и пагубою. Если бы за*с*, опрочь ты*х* вышърєчєнны*х*, до Енєралной Рады назначєны*х* тєрмѣновъ, притрафлялися якіє публичныє справы скорого ꙋправлєнія, *ис*прав*лєнія* и о*т*правлєнія по*т*рєбуючіє, тєды яснєвєлможный гєтманъ моцєнъ и волєнъ бꙋдєтъ зъ обрадою єнєралной старшины, таковыє дѣла повагою своєю гєтманскою ꙋправляти и о*т*правовати. Такъ жє єсли бы якіє писма приключалися зъ zагранична*х* посторонны*х* Панствъ до яснєвє*л*можного гєтмана ординованныє, тєды оныє мѣєтъ єго вєлмо*ж*ность єнєралной старшинѣ ѡбявляти и ѡ*т*вѣты, якіє ѡ*т*писуватиму*т*ся, освѣдчати, нє ꙋтаєваючи прє*д* ними жадны*х* ко*р*рєспондєнцій листовны*х*, на*и*барзѣй zагранична*х* и ты*х*, якіє могу*т* цѣлости ѡ*т*чистой и добру посполитому врєдити.

А жєбы скутєчнѣйшая была в сєкрє*т*ны*х* и публична*х* Радахъ мє*жд*оꙋсобная яснєвєлможного гєтмана з старшиною єнєральною, з полковниками и єнєралными совѣ*т*никами поꙋфало*ст,* повинєнъ // бꙋдєтъ ко*ж*дый з ны*х*, при обнятю своєго ꙋряду, на вѣ*р*ность ку ѡ*т*чизнѣ, на zычливо*ст* ку рєимєнтарови своєму, на zахованє повинностєй свои*х*, якіє-колвєкъ до ꙋряду чієго налєжатиму*т*, фо*р*малную присягу, вєдлугъ роты публичнє ꙋхвалєной выконати. И єсли бы что противного zдоро*ж*ного, правамъ и вольностє*м* войсковы*м* врєдытєлного и ѡ*т*чизнѣ нєполєзного ꙋсмотрєно было в яснєвєлможномъ гєтману, тєды тая *ж* старшина єнєралная, полковники и єнєральныї совѣтники моцны бꙋду*т* волными голосами, чи то прива*т*нє, чи ли когда нꙋжная и нєѡ*т*волочная потрєба ꙋкажє*т* публичнє на Радѣ єго вєлможности выговорити, и о нарушєнє правъ и волностєй ѡ*т*чистыхъ ꙋпоминатися, бє*з* ꙋближєня и наймєншого поврє*ж*дєнія высокого рєимєнтарского гонору, о якіє выговоры нє мѣєтъ яснєвєлможный гєтманъ ꙋражатися и помсты чинити, овшє*мъ* развращєнная исправити старатимєтъся.

Особливє єнєральныї совѣ*т*ники, кождый з ны*х* в своємъ полку, z которого на радєцтво *и*збєрє*т*ся, силєнъ бꙋдє*т* совокупнє z паномъ полковникомъ городовымъ постєрѣгати порядковъ и оныє общи*м* совѣтомъ ꙋправляти, zастановляючися за крывды и тяжєсти людскіє.

А яко єнєральная старшина, полковники и єнєральныї совѣтники, повинны буду*т* яснєвєлможного гєтмана в должномъ мѣти почитанії, налєжиты єму выражати гоноръ и вѣрноє ѡ*т*давати послушєнство, такъ и яснєвєлмо*ж*номꙋ гєтману взаємнє шановати оны*х*, и zа товариство и нє за слугъ и прє*д*стоятєлєй работныхъ, на*длєжит* консє*р*вовати, нє принужаючи и*х* ꙋмыслнє; для пониженья особъ до публичного, нєприличного и нєпоносного прє*д* собою стояня, опрочь того, гдє потрєба ꙋкажєтъ.

---

* *Слово написано над рядком.*

З̃

Если бы хто з енералны*х* особъ полковниковъ, енера*л*ны*х* совѣ*т*никовъ, ʐначного товариства и инны*х* всѣхъ войсковы*х* ȣрядниковъ над той самой че*р*ни, чи то гоно*р* гетманский // де*р*знулъ образити, чи ли в иншомъ якомъ дѣлѣ провинити, теды таковы*х* проступко*в* самъ ясневелможный гетманъ, приватною своею помстою и владгою не мѣе*т* карати, лечь на сȣдъ войсковый енералный таковую справу чи то криминалную, чи ли некриминалную повиненъ бȣдетъ ʐдати, ȣ которого яки*й* нелицеми*р*ный и нелицезрителный падетъ декретъ, таки*и* долженъ всякъ проступный понести.

И̃

Тые жъ енеральныї о*с*обы, ȣставичне при боку гетманскомъ резидуючіе, всякіе справы войсковые, якіе до чіего чину и повинности бȣдутъ належати, мѣютъ ясневелможному гетману доносити и деклярації о*т*бирати, а не слуги приватныї домовыї, которіе до жадныхъ справъ, докладовъ и дѣлъ войсковыхъ не повинни интересоватися и посылокъ найменши*х* в интересса*х* войсковы*х* ѡ*т*правовати.

Ѳ̃

Понева*ж* передъ симъ въ Войску ʐапоро*ж*скомъ всегда бывали по*д*скарбіі енера*л*ныї, которыї скарбомъ войсковымъ, млынами и всякими до скарбу войскового належачими приходами и повинностями ʐавѣдовали и оными ʐа вѣдомомъ гетманскимъ шафовали. Теды и тепе*р* таковый порадокъ общимъ договоромъ ȣстановляетъся и непремѣнно ȣзаконяется, абы ʐа ȣволненемъ, дасть Б[о]гъ, ѡ*т*чизны n[а]шой ʐ *яр*ма московского, увагою гетманскою и соизволеніемъ общимъ, былъ обраный по*д*скарбій енералный, ч[о]л[о]вѣкъ ʐначный и ʐаслужоный, маетный и бл[а]госовѣстный, который *бы* скарбъ войсковый в своемъ дозорѣ мѣлъ, млынами и всяки*ми* приходами войсковыми ʐавѣдовалъ и оные на потребу публичную войсковую, а не на свою прива*т*ную, ʐа вѣдомомъ гетманскимъ оборочалъ. Самъ за*с* ясневелможный гетманъ до скарбу войскового и до приходовъ, до онаго належачихъ, не мѣетъ належати и на свой пе*р*сональный пожитокъ ȣпотребляти, дово*л*ствуючися своїми // обroками и приходами, на булаву и на особу его гетманскую належачими, яко то индуктою, полкомъ Гадяцкимъ, сотнею Шептакувскою, добрами Почеповскими и Оболонскими и иншими интратами, якіе ʐдавна ȣхвалены и постановлены на ȣрядъ гетманскій; болшъ за*с* ясневелможный гетманъ маетностей и добръ войсковы*х* не мѣетъ самовластно себѣ привлащати и иншымъ мнѣй в Войску ʐапоро*ж*скомъ ʐаслужонымъ, а найба*р*зѣй чернцямъ, попамъ, вдовамъ бе*з*дѣтнымъ, ȣрядникомъ посполитымъ и войсковымъ мѣлкимъ, слугамъ своїмъ гетманскимъ и особамъ приватнымъ, для респектовъ яки*х* же колвекъ не ро*з*давати.

А не тылко до боку гетманского по*д*скарбій енеральный поприсяжный для дозору скарбу войскового мѣетъ и*з*биратися и где рези*д*енціа гетманская ȣтве*р*дитъся, тамъ ʐоставати, лечь и в кождомъ полку два по*д*скарбіі та*к* же поприсяжныї, люде ʐначныї и мае*т*ныї, общою полковника, старшины войсковой и посполитой ȣхвалою, повинны ʐнайдоватися, которыї бы о по*л*ковы*х* и городовы*х* приходахъ и посполиты*х* побора*х* ʐнали, оные въ своемъ ʐавѣдованю и шафунку мѣли и ко*ж*дого року порахунокъ з себѣ чинили, якії полковіе

подскарбії, мѣючи рєлацію до єнєралного подскарбєго, должны бѹдут в своїхъ полках о налєжачих до скарбу войскового приходах ѕнати, оныє ѡтбирати и до рукъ єнєралного подскарбєго ѡтдавати. Пановє полковники зас нє повинни такъжє интєрєсоватися до скарбцовъ полковых, контєнтуючися своїми приходами и добрами, на ѹрядъ полковничій налєжачими.

І̃

Яко всяких в ѡтчизнѣ и Войску Ѕапорожскомъ порядковъ, по должности ѹряду своєго, мѣєтъ яснєвєлможный гєтманъ постєрѣгати, такъ наибарзѣй повинєнъ бѹдєт и на тоє пилноє и нєѹсыпноє мѣти око, жєбы людємъ войсковымъ и посполитымъ ѕбытєчныє // нє чинилися тяжєсти, налогы, ѹтємєнжєня и ѕдырства, для которых они, остановивши жилища свої, обыкли в прочку ити и в ѕаграничных Панствахъ спокойнѣйшого, лєгчаишого и помыслнѣйшого шукати сєбѣ помєшканя. Ѕачимъ, абы пановє полковники, сотники, атаманя и всякіє войсковыє и посполитыє ѹрядники, нє важилися панщизнъ и работизнъ своих приватных господарских козаками и посполитими людми, тыми, якіє ани на ѹрядъ их нє налєжат, ани под ихъ пєрсональною дєржавою ѕостаютъ, ѡтбувати, до кошєня сѣнъ, ѕбираня зъ поли пашєнь и гачєнья грєбєль примушати, въ одииманю и кгвалномъ куплєню кгрунтовъ насилія чинити, ѕа лєда якую вину ѕо вєсй худобы лєжачой и рухомой обнажити, рємєсниковъ бєзплатєжнє до дѣлъ своих домашных принєволяти и козаковъ до посылокъ приватных ѕаживати, повинєнъ бѹдєтъ того яснєвєлможный гєтманъ владгою своєю возбраняти; чого и самъ на добрый иншымъ подручнымъ сєбѣ прикладъ мѣєтъ выстєрѣгатися и нє чинити. А понєважъ всякіє на людєи вѣрныхъ тяжєсти, ѹтыски и ѕдырства походятъ найбарзѣй от властолюбныхъ пакупнєвъ, которії нє фундуючися на ѕаслугах своих, а прагнучи нєсытою пожадливостю для приватного своєго пожитку ѹрядовъ войсковых и посполитых, прєлщают с[є]рдцє гєтманскоє коррупціами и оными втыскаються, бєзъ волного избранія, над слушност и право то на ѹряды полковничіє, то на иншіє власты.

Прєто всєконєчнѣ постановляєтъся, абы яснєвєлможный гєтманъ жадними хоч бы наиболшими нєѹводячися датками и рєспєктами, ни кому за коррупції ѹрядовъ полковничихъ и инших войсковых и посполитых пачальствъ нє вручалъ, и насилно на оныє никого нє настановлялъ, лєчь всєгда, якъ войсковыє, такъ и посполитыє ѹрадники мѣютъ быти волними голосами, особливє зась полковники обираны, а по избранію владгою гєтманскою потвєрживаны; однакъ таковых ѹрядниковъ єлєкції, нє бєз волѣ гєтманскои ѡтправоватися повинны. Тоє жъ право должны будутъ и полковники ѕаховати // и нє постановляти, бєз волного избранія цѣлой сотнѣ, сотниковъ и инших ѹрадниковъ для коррупцій и яких жє колвєкъ рєспєктовъ, а для ѹразъ своих приватных нє повинны такъжє ѡт ѹрядовъ ѡтстановляти.

А̃І

Вдовы козачии и осиротѣлыє козацкіє дѣти, вдовы козацкіє и жоны, бєз бытности самыхъ козаковъ, когда в походах, албо на яких жє колвєкъ службах войсковых ѕнайдоватимутся, жєбы до всяких посполитых повинностєй нє были потяганы и вымаганємъ датковъ обтяжєваны, договорєно и постановлєно.

ві҃

Нємєншая городамъ ꙋкраїнскимъ и ѡ*т*толь дѣєтъся тяжє*ст*, жє многіє сала* до ны*х*, для о*т*буваня всяки*х* посполиты*х* повинностєй налєжачіє, по*д* ро*ж*ны*х* дєржавцовъ д[у]ховны*х* и свѣцки*х* в поссєссію поѡ*т*ходили, житєли засъ и*х* посполитыє, в малолюдствії оставшієся, муся*т*, бє*з* жадной фолги, тыє жъ самыє двигати тяжари, якіє з помощію о*т*торгнєны*х* и одойшлыхъ сєлъ на сєбѣ носили. Ꙁачимъ, ꙁа ꙋспокоєнємъ ѡ*т* воєнного мятєжу ѡ*т*чизны и ꙁа ꙋволнєнємъ, дай Б[о]жє, оной о*т* по*д*данства московского, єнєралная мѣєтъ быти ꙋстановлєна, чєрєзъ и*з*бранныхъ на тоє комисаровъ рєвизіа всѣхъ маєтностєй, по*д* дє*р*жавцами ꙁостаючи*х* и до ꙋваги єнєралной при гєтману Рады подана, на которо*й* ра*з*суди*т*ся и постанови*т*ся, кому годнє налєжи*т*, а кому нє налєжи*т* войсковыє добра и маєтносты дє*р*жати, и якіє повин*н*ости и послушєнства по*д*данскіє мѣютъся дє*р*жавцамъ о*т* поспольства о*т*давати.

Такъ тєжъ и ѡ*т*толь людємъ ꙋбогимъ посполитымъ ꙋмножає*т*ся тяжєсть, жє многіє козаки людєй доста*т*ны*х* посполиты*х* в по*д*сꙋсѣдки сєбѣ прі*й*муючи, охороняютъ оны*х* о*т* ѡбыклы*х* имъ повинностє*й*, ку общой тяглости городой и сѣлской стягаючи*х*ся, а купцы маєтныє ꙁащищаючися то ꙋнѣвєрсалами гє*т*манскими, то // протєкцією по*л*ковничою и со*т*ницкою, ꙋхиляют*ся* о*т* двиганя с по*л*ны*х* тяжаровъ посполи*т*ы*х* и нє хотятъ быти помощными в о*т*буваню оныхъ людємъ ꙋбогимъ. Прєто яснєвєлможный гєтманъ унивєрсалами своїми привє*р*нути нє занєхаєтъ, такъ по*д*сꙋсѣдковъ достатны*х* козацки*х*, яко и купцєвъ до посполиты*х* повинностєй и ꙁаборонити оны*х* протєкції.

гі҃

Городъ столєчный Кієвъ и инныє ꙋкраїнскіє городы ꙁ маїстратами своїми, во всѣхъ права*х* и привилєя*х* слꙋшнє наданы*х*, нєпорушимо жєбы ꙁахованы были, повагою сєго акту єлєкціалного постановляєтъся и подтвє*р*жєнє оны*х* своєго часу гєтманской власти поручаєтъся.

ді҃

Жє посполитымъ людємъ прєждє сєго на Ꙋкраїнѣ нає*з*ды и по*д*воды, а козака*мъ* проводничєства найболшъ приносили тяжєсти, чєрєзъ которыє людє до крайнєго в худоба*х* свои*х* приходили ꙁнищєня. Тєды тєпєрь абы тыє по*д*воды и прово*д*ничєства вовся были о*т*ставлєны, и ни*х*то з пєрєєзджаючи*х* жадной нигдє по*д*воды бра*ти*, напоєвъ, ко*р*мовъ и датковъ наймєншы*х* вымагати ѡ*т*нюдь нє важился; хиба хто в пꙋбличны*х* дѣлєхъ и то за подоро*ж*ною яснєвєлможного гєтмана бꙋдєтъ єхати, то и тому, бє*з* жадны*х* поклонны*х* датковъ, по*д*водъ толко дати, сколко в подоро*ж*ной бꙋдє*т* написано. Особливє, чтобы жадныє особы войсковыє и ихъ слуги, тако*ж* и слуги яснєвєлможного гєтмана, за приватними дѣлами, а нє войсковыми пєрєи*ж*джаючіє, по*д*водъ, кормовъ, напоєвъ, поклоновъ и проводниковъ ѡ*т*нюдь нє вымагали, бо чєрє*з* тоє городови разорєніє, а людємъ бѣднымъ ꙁнищєнє наноси*т*ся, лєчь всяки*й* особа вєлики*й*, мѣлки*й* и на*й*мѣлшый, за прива*т*нымъ своїмъ дѣломъ, а нє войсковымъ, бє*з* подоро*ж*ной рєймєнта*р*ской пєрєє*ж*джаючи*й*, должєнъ буде*т*

* сєла

своїмъ грошємъ всюда по // городахъ и сєлах сꙋстєнтоватися, подводъ и проводниковъ нє вимагати и ꙋсиловнє никогда нє брати.

Є҃І

Жє арєнды, для платы роковой компанѣї и сєрдюкамъ, и для иншых росходовъ войсковыхъ ꙋстановлєныє, zа тяжєст посполитую от всѣхъ ѡбыватєлей малороссійских войсковыхъ и посполитых, такъжє и станціа компанѣйская и сєрдюцкая за прикрост и ꙋтяжєнє ꙋ посполства почытаєтъся. Прєто, якъ арєнды, такъ и помянутая станціа повинна быти отставлєна и вєсьма zнєсєна.

Отколь засъ скарбъ войсковый ꙋпалый на отбуванє и ꙋдовольствованіє всяких публичныхъ войсковых жє расходовъ, рєставроватися и постановитися, и якъ много, по скончєню войны, яснєвєлможный гєтманъ мѣєтъ людєй платных, компанѣї и пѣхотинцєвъ, при боку своємъ на ꙋслугах войсковых дєржати, о томъ на Енєралной Радѣ общая бꙋдєтъ ꙋвага и постановлєнє.

Ѕ҃І

Востокротнє людє ꙋбогіє воплятъ и ꙋскаржаются, жє такъ индуктари и их факторы, яко и выєжджіє ярмарковыє, многіє чинят нєѡбыклыє и нєщислєнныє имъ zдырства, за которими zгола нєвозможно ч[є]ловѣку ꙋбогому свободнє на ярмарокъ появитися, малой якой рѣчи для подпартя ꙋбозтва своєго продати, албо на домовую потрєбу кꙋпити, бєз платєжи ярмарковой, а, нє дай Б[о]жє, в вину якую хочь малую попастися, то з ногъ до головы от выєжджыхъ ярмарковыхъ ободраному быти прыйдєтъся. Zачимъ абы индуктари и их фактори, от тых тылко товаровъ и таковыє єѯсакції, євєкты и индукты до скарбу войскового отбырали, якіє бꙋдут выражєны в интєрцизах, ничого лишнєго // от купцєвъ нє вымагаючи и людємъ бѣднымъ ꙋбогимъ наймєншого zдырства нє чинячи. Такъжє и выєжджіє ярмарковыє, абы повинност ярмарковую, ꙋ когоналєжит, а нє ꙋ людєй ꙋбогихъ з малою продажєю домовою, албо для куплєня чого на домовую потрєбу на ярмарокъ прибылых, выбирали. Справъ жадных, нє тылко криминалныхъ, алє и поточных нє судили и нєобыклого zдырства людємъ и городови нє чинили, потрафляти в тоє бꙋдєт яснєвєлможный гєтманъ своїмъ благоразумнымъ радєніємъ и владгою, которого и всѣ в ѡтчизнѣ нєстроєнія, прємудрому исправлєнію, права и волности войсковыє, нєпорушимому zахованю и оборонѣ, договоры засъ сії и постановлєня скутєчному исполнєнію поручаются, якіє єго вєлможность нє тылко подписомъ руки своєй, лєчь и формалною присягою и притиснєнємъ пєчати войсковой изволилъ потвєрдити.

А присяга тая такъ ся в сєбѣ мѣєтъ:

Я, Филиппъ Орликъ, nовоизбранный Войска Запорожского гєтманъ, присягаю Г[оспо]ду Б[о]гу, во Тройцы С[вя]той славимому, на томъ: ижъ бꙋдучи волними голосами по давнымъ правамъ и обыкновєніямъ войсковымъ, zа соизволєніємъ nаяснѣйшого королєвского в[є]л[и]ч[єс]тва швєдского, протєктора nашєго, от єнєралной старшины и от всєго Войска Zапорожского тут при боку єго жъ королєвского в[є]л[и]ч[єс]тва и ꙋ Днѣпра на низу zостаючого, чєрєз посланных особъ, обраный, оголошєный и возвєдєный на zнамєнитый ꙋрядъ гєтманский, яко сіє договоры и постановлєня тут описанныє, а с полною обрадою на актѣ тєпєрєшной єлєкції, мєжи мною и тымъ жє Войскомъ Zапорожскимъ ꙋзаконєнныє и ꙋтвєржєныє, во всѣхъ пунктахъ, комма-

та*х* и пεріодахъ нεпрεмѣнно исполняти милость, // вѣрность и пεчаловитоε ку ω*т*чиз*н*ѣ Малороссиӥской, матцѣ n[а]шой, о добрѣ оной посполитомъ, о цѣлости пȣбличной, о ра*з*ширεню правъ и волностεй войсковы*х* старанε, сколко силъ, розуму и способовъ станεтъ мѣти, жадны*х* факцій з посторонными Панствами и Nародами, и вну*т*рь в ω*т*чиз*н*ѣ на zруїнованε и якоε жъ колвεкъ оной zашкожεнε нε строїти, подсылки всякіε, ω*т*чиз*н*ѣ правамъ и волностεмъ войсковымъ шкодливыε, εнεралной старшинѣ, полковникомъ и кому-колвεкъ налεжатимεтъ, обявляти; кȣ годнымъ и zаслужонымъ в Во*й*ску Zапоро*ж*скомъ особамъ пошанованε и кȣ всεму старшому и мεншому товариству любовъ, а кȣ проступнымъ, вεдлугъ а*р*тикȣловъ правны*х*, справεдливость zаховати обѣцȣю и должεнъ бȣду. Такъ мнѣ, Б[о]жε помоги, нεпорочноε сіε Е[ван]гεліε и нεвинная страсть Х[ристо]ва.

А тоε всε по*д*писомъ руки моεй власной и пεчатю войсковою ств*ε*ржаю. Дѣялося въ Бεндεрѣ, року αψί, апрѣля ε дня.

Филиппъ Орликъ, Гεтма*н* Войска Запоро*ж*ского, рȣкою власною.

[Печатка]

РДАДА, ф. 124, оп. 2, 1710 р., спр. 12, арк. 2–12 зв. Оригінал. Копія: ЦДІАК України, ф. 2236, оп. 2, спр. 10, арк. 4–15.

Впервые публикуется найденный недавно украиноязычный оригинал Конституции Филиппа Орлика, засвидетельствованный собственноручной подписью и печатью Войска Запорожского.

Ключевые слова: Конституция; Филипп Орлик; оригинал; украинская скоропись.

The first publication of recently found ukranian original of Pylyp Orlyk Constitution, witnessed a handwritten signature and seal of Zaporozhian troop

Keyword: Constitution; Pylyp Orlyk; original; ukrainian cursive.